

ВОДНЕВА ПРОНИКНІСТЬ КОНСТРУКЦІЙНОЇ СТАЛІ У АГРЕСИВНИХ КОРОЗИВНО-НАВОДНЮВАЛЬНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Рацька Н. Б., Івашків В. Р.

Фізико-механічний інститут ім. Г. В. Карпенка НАН України, nadija.ratska@gmail.com

До найбільш небезпечних видів корозійних пошкоджень матеріалів конструкцій нафтогазовидобувної і переробної промисловостей відносять наводнювання металів. Окрихнення і корозійне розтріскування обладнання у сірководневмісних середовищах залежать від проникності водню в сталь. Основна небезпека присутності в робочому середовищі сірководню полягає не лише у інтенсифікації корозії, а й у стимулюванні наводнювання сталі. Процес наводнювання спостерігається також під час травлення металів, при їх електрохімічній обробці та інших технологічних операціях. Тому особливу увагу приділяють дослідженням впливу корозивно-наводнювальних середовищ на опірність водневій крихкості для більш швидкого вивчення корозійних процесів і механізму руйнувань при оцінці остаточного ресурсу конструкцій [1].

Мета роботи – кількісно оцінити водневу проникність конструкційної сталі у різних агресивних корозивно-наводнювальних середовищах.

Водневу проникність визначали електрохімічним методом Деванахана–Стахурського, застосовуючи спеціальну подвійну електрохімічну комірку. Досліджували центральну частину зразків із сталі 20, товщиною 0,04 см, у формі круга з експонованою площею 16 см², які знежирювали етанолом. Вмонтований зразок розділяв комірку на дві частини: вхідну (катодну), та вихідну (анодну), де протилежну поверхню анодно поляризували. Після фіксації зразка в комірці вихідну частину заповнювали 0,2 М розчином КОН + 0,1 N Na₂MoO₄, витримували протягом часу t₀ (1000 с) до встановлення рівноважного значення струму, прикладали анодний потенціал ~+400 мВ і реєстрували анодний струм як міру швидкості водневого проникнення. Вхідну частину комірки заповнювали розчином 1М H₂SO₄+10 г CN₄N₂S, 5%-им водним розчином NaCl+0,5% CH₃COOH із концентрацією насичення H₂S 1500 мг/дм³ або 5%-им водним розчином NaCl+0,5% CH₃COOH із додаванням H₂S і CO₂ у співвідношенні 1 до 3, що відповідає вмісту H₂S 744 мг/ дм³ та CO₂1267 мг/ дм³. Сірководневий розчин готували, пропускаючи газову суміш сірководню та аргону через робочий розчин; експерименти починали після 2 год барботування. Сірководень одержували гідролізом сульфиду алюмінію, що гарантувало його чистоту. Реєстрували перехід анодного струму до усталеного значення J_i, і перетворювали у потік проникнення водню згідно з наступним рівнянням:

$$J_{\infty} = I_{\infty} / FA \quad (1)$$

де A - площа зразка, через яку відбувається дифузія, а F - стала Фарадея.

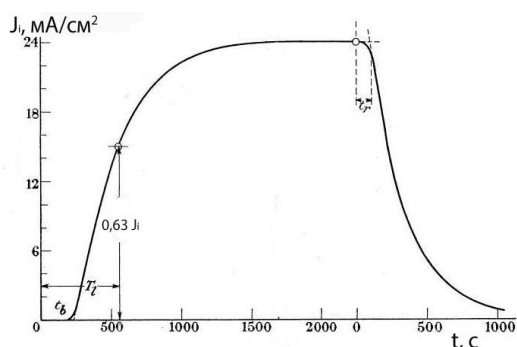
Ефективну дифузійність водню D_{eff} розрахувати згідно рівняння:

$$D_{\text{eff}} = d^2 / 6 t_L \quad (2)$$

де d - товщина мембрани і t_L - час в секундах за насичення 0,63 J_i, що екстраполюється із кривої проникнення (рис. 1).

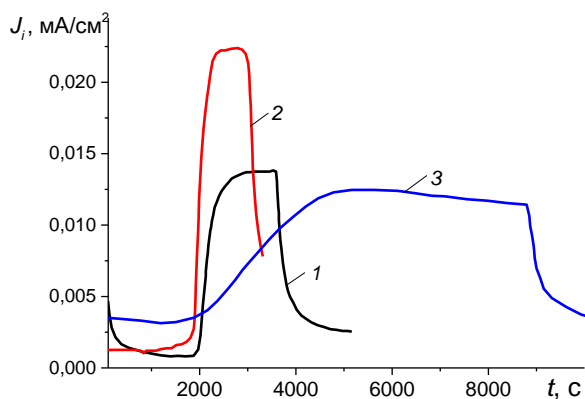
Концентрацію водню на катодній стороні C₀ оцінювали за допомогою [2]:

$$C_0 = J_{\infty} d / D_{\text{eff}} \quad (3)$$

Рис. 1 Схематичне зображення залежності анодного струму від часу.

Залежності анодного струму сталі 20 від тривалості випробувань у різних корозивних середовищах представлені на рис 2. Виявили, що інтенсивність проникнення водню найбільша у сірководневому розчині зі вмістом H_2S 1500 мг/дм^3 , ніж у інших середовищах, що підтверджує істотно вищий усталений струм (рис. 2, табл.). Це свідчить про полегшені умови для дифузії водню у сталь, що може сприяти її корозійному розтріскуванню. У середовищі за одночасної присутності H_2S і CO_2 спостерігається значна «затримка» (час за насичення 0,63 J_i найбільший) проникнення водню, що вказує на утруднення його руху. Очевидно, що на характер наводнювання сталі у цьому розчині впливає конкурентна адсорбція між H_2S і CO_2 , а також практично удвічі нижча концентрація сірководню (744 мг/дм^3).

Рис. 2 Зміна анодного струму сталеві мембрани в розчинах сульфатної кислоти (1), в хлорид-ацетатному розчині сірководню 1500 мг/дм^3 (2) в хлорид-ацетатному із вмістом H_2S і CO_2 співвідношенні 1 до 3.

Таблиця

Параметри проникливості водню, обчислені за часовими залежностями анодного струму

Середовище	d , см	J_i , mA/cm^2	t_L , с	I_∞ , А	A , cm^2	D_{eff} , cm^2/c	J_∞ , $\text{моль}/(\text{c} \cdot \text{cm}^2)$	C_0 , $\text{моль}/\text{cm}^2$
1М H_2SO_4 + 10 г $\text{CN}_4\text{N}_2\text{S}$	0,04	0,013	2180	$0,20 \cdot 10^{-3}$	15,7	$1,22 \cdot 10^{-7}$	$1,32 \cdot 10^{-10}$	$4,32 \cdot 10^{-5}$
5% NaCl + 0,5% CH_3COOH + 1500 мг/дм^3 H_2S	0,04	0,022	1963	$0,35 \cdot 10^{-3}$	15,7	$1,35 \cdot 10^{-7}$	$2,31 \cdot 10^{-10}$	$6,84 \cdot 10^{-5}$
5% NaCl + 0,5% CH_3COOH + $\text{H}_2\text{S} + \text{CO}_2$	0,04	0,012	3009	$0,18 \cdot 10^{-3}$	15,7	$0,88 \cdot 10^{-7}$	$1,18 \cdot 10^{-10}$	$5,32 \cdot 10^{-5}$

Встановили, що у сірководневому середовищі ($C_{\text{H}_2\text{S}}=1500$ мг/дм^3) концентрація водню найбільша і становить $6,84 \cdot 10^{-5}$ моль/ cm^2 , у розчинах сульфатної кислоти і за вмісту H_2S та CO_2 (1:3) вона зменшується на ~ 37 і $\sim 22\%$ відповідно. Водночас зафіксували, що у середовищі сульфатної кислоти концентрація водню мінімальна ($4,32 \cdot 10^{-5}$ моль/ cm^2), проте його проникність у цьому розчині збільшується на ~ 28 %, ніж у середовищі за одночасної присутності H_2S і CO_2 (табл.).

Таким чином, дослідження кінетики проникнення водню через мембрану із сталі 20 у різних корозивно-наводнювальних середовищах, показали, що у розчині зі вмістом сірководню 1500 мг/дм^3 наводнювання сталі найінтенсивніше, ніж у розчинах сульфатної кислоти і за одночасної присутності H_2S та CO_2 , зокрема, проникність водню зростає, відповідно на ~ 10 і $\sim 53\%$.

1. Corrosion-electrochemical properties of 17G1SU steel in chloride-acetate solutions with different concentrations of hydrogen sulfide / M. S. Khoma, V. R. Ivashkiv, N. B. Ratska, B. M. Datsko // Materials Science. – 2021. – 56, №4.–P. 544–54.

2. Yen S.K., Huang I.B. Hydrogen Permeation Tests in Laminates: Application to Grain/Grain Boundary of AISI 430 Stainless Steel // Corrosion. –2003.– 59, №11.– P. 995–1002.